

Kitap İncelemesi / Book Review

M. Zeki Duman, *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*,
Fecr Yayınları, Ankara, 2010, ss. 368

Değerlendiren / Reviewed by: Osman BAYRAKTUTAN¹

“*Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*” kitabını tanıtmaya geçmeden önce Duman’ın; Kur’an kelimesinin manasına, Kur’an-ı Kerim’in indiriliş maksadının ne olduğuna, Kur’an-ı anlayarak okumanın gerekliliğine ve Kur’an’dan istifadenin ancak onu anlayarak okuyup öğrendiğini yaşamakla mümkün olacağı gibi konulara nasıl dikkat çektiğiyle ilgili bu eserin bazı pasajlarından bahsedelim. Duman, Kur’an kelimesinin okumak anlamına gelen bir mastar ve okunan şey manasında isim olarak kullanılmakta olduğundan bahsetmektedir. Kur’an ismi, okumak anlamına gelen bir kökten türetilmesi sebebiyle, Müslümanlar arasında Kur’an denilince hemen akla “*okumak*” gelmektedir ki, bu da bu kitaba verilen Kur’an isminin, müsemmasıyla ne kadar uyduğuna göstermeye yeter demektedir. Okumaktan maksat anlamaktır. Dolayısıyla anlamının da bir amacı vardır. Bu amaç da okunan şeye bağlıdır. Okunan şey gazete ise haber sahibi olmak, ilmi bir eser ise, bilgi edinmek araştırmak gibi maksatlara yöneliktir. Bu konuda, Kur’an-ı Kerim söz konusu olduğunda, okumak denilince iki mana akla gelir. Birincisi; Allah’ın kelamını, yani yazılı ayetlerini, ezberden veya yüzüne okumak, kavramak ve yaşamak; ikincisi ise; Kur’an’ın teşviki ile Allah’ın yazılı olmayan “*Kevnî Ayetler*” ini yani yaratılmış varlıkları tetkik edip incelemek, düşünmek ve bilgi almaktır.

Duman, Kur’an’ın indiriliş maksadını, “Kur’an-ı Kerim; Allah’ı ve O’nun azametini tanıtmak, “bilimsel” bilgi ile imanı kuvvetlendirmek, Allah’tan başkasına kulluk ettirmemek, dünya hayatında sırf Allah’a kul olup gerçek özgürlüğü yaşayan mümine dünya ve ahiret mutluluğunu yaşatmak, sırat-ı müstakim üzere yaşamının yollarını göstermek; ilmî, fikrî, içtimaî, iktisâdî, ahlakî,

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Kur’an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalı, E-mail: osmanbayraktutan@hotmail.com

hukukî vb. ilkelerinden istifade ettirmek maksadıyla sırf insan için gönderilmiştir” diyerek açıklar.

Müellif, Kur’an’ı anlamanın gerekliliğine ve O’ndan istifadenin nasıl mümkün olacağını şu sözleriyle dile getirmiştir; "okumakta olduğumuz yazılı Kur’an’ı, yani Kelamullah’ı anlamadan okumanın insana zikir, ibret ve bilgi açısından hiçbir faydasının olmayacağı muhakkaktır. Fakat ne yazık ki, bugün Müslümanlar, özellikle milletimizden büyük çoğunluk, genelde Kur’an’ın indirildiği dil olan Arapçayı bilmedikleri, Türkçe tefsirlerden de istifade etmedikleri için Kur’an’ı anlamadan okumayı yeterli görmekte-dirler! Bu yüzden Kur’an okurken onun ihtiva ettiği manaları bilmiyor ve onun yüceliğini idrak edemiyorlar. Tıpkı balı kavanozun dışından yalamak veya cevizin içini bir tarafa atıp da kabuğunu yemeğe ve onunla beslenmeğe çalışmak gibi..."

Bu kitapta müellif, Kur’an’ı anlama ve yaşama düşüncesi olmadan sırf sevap kazanmak ve onu da ölümlere göndermenin ücret mukabili okuyup sevabını satmanın; böylece Kur’an’ı bir ölümler kitabı ya da ticaret metayı haline getirmenin doğru olmadığını; hayata müdahil olmayan Kur’an tilâvetinin Müslümanlara rehber olmayacağını İslam’ın temel kaynaklarıyla açıklamıştır.

Söz konusu eser kısa bir girişin ardından üç ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde genel hatlarıyla Kur’an, Kur’an’ın tenzîl ve tertîl ile indirilişi, indiriliş amacı, üslûbu, evrensel niteliği, kâinata bakışı, hayat anlayışı ve Kur’an’da insana verilen değer konuları işlenmektedir.

İkinci bölümde, asr-ı saadet döneminde Kur’an ve Müslümanlar hakkında bilgi verilmiştir. Bu sebeple asr-ı saadet kavramı, ilk eğitim ve öğretim yılları, sistemli eğitim ve öğretim yılları, Kur’an öğreniminde uygulanan yöntem, sahabe devrinde Kur’an ve ezberleme faaliyeti, Kur’an öğrenim ve öğretimini teşvik, Kur’an’ın sahabeye etki düzeyi, ölümler ve Kur’an, ölüye Yasin okuma ve telkin, halifeler döneminde Kur’an ve Müslümanlar, anlamadan ezberleyene ödül yok ve Resûlullah’ın Allah’a şikâyeti konuları üzerinde durulmuştur. Burada Duman’ın asr-ı saadet döneminde Kur’an ve Müslümanlar ana başlığı altında değindiği bazı kavram ve alt başlıklara

değınmemız onun ılmı kışılığını anlamamıza katkı sağlayacaktır. Bu konuda açıklanan tanımların başında asr-ı saadet kavramı gelmektedir. Ona göre asr-ı saadet; bir kısım bahtiyar insanların, Allah'ın habibi, müminlerin sevgilisi ve kâinatın efendisi olan Resulullah (s.a.v.) ile birlikte yaşama, onun eğitim ve öğretimi ile şereflenme mutluluğuna erdikleri asırdır.² İnsanlık tarihindeki bu kısacık zaman dilimi, hiç şüphesiz sahabe-i kiram için en mutlu ve en bahtiyar oldukları bir asır olmalıdır. Duman'ın burada asr-ı saadetten kastı, Hz. Muhammed'in Peygamber olarak gönderildiği ve tebliğ dönemini kapsayan zaman dilimidir.

Asr-ı saadet döneminde Kur'an ve Müslümanlar konusunun alt başlıklarından birisi de ölümler ve Kur'an'dır. Casiye suresinde; "Gökleri ve yeri önemli bir amaç için; her insanın kendi yaptıklarıyla değerlendirilmesi ve hiç kimsenin haksızlığa uğramaması için yarattığını"³ söylemiştir. "Bu ve benzeri ayetlerden anlaşılıyor ki, cennet ya da cehennem, insanın ahretteki yerini kendi eliyle kazanması ve hiç kimseye en ufak bir haksızlık edilmemesi için bu geçici hayat yaratılmıştır.⁴ Akraların, eş ya da dostların, ölümlerin ardından yapacakları ve sevaplarına sevap katacak, onları azaptan kurtaracak salih amellerini arttırıcı herhangi bir iyilik yapmaları da Kur'an'da söz konusu değildir. "Kim dünya hayatında ne yaparsa, Allah katında hayır olarak ancak onu bulacaktır" diye bir düşünce sistemine sahiptir.⁵

Duman bu çalışmasında hayır dua edip Allah'tan bağışlanmasını dilemekten başka ölümler için hayatta olan kardeşlerinin yapması tavsiye edilen veya yapabilecekleri başka bir iyiliğe Kur'an'da rastlamadığını, özellikle onlar için Kur'an okumak ya da bir başkasına hatim indirtip sevabını bağışlamakla ilgili bir işarete dahi rastlamadığını belirtmiştir.

Üçüncü bölümde "Hulefâ-i Raşidîn Sonrası Dönemlerde Kur'an ve Müslümanlar" ana başlığı altında bilgi verilmiştir. Büyük fitne ve Müslümanların üzücü halı, sadece sevap için Kur'an okuma devri

² M. Zeki Duman, *Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar*, Ankara: Fecr Yayınevi, 2006. s. 195.

³ Bkz. Câsiye, 45/22.

⁴ Duman, *Kur'an ve Müslümanlar*, s. 226.

⁵ Bakara, 2/110; Müzzemmil, 73/20.

başlıyor, yirminci asır Müslümanlarının Kur'an algısı, Türk aydını ve Kur'an, Türk halkı ve Kur'an, Kur'an'a farklı yaklaşımlar ve Kur'an'ı anlayarak okumak için neler yapılmalı gibi konular teferruatlarıyla işlenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada, Kur'an'ı anlamadan okuyan Müslümanlar uyarılmaya çalışılmış ve Kur'an'ı anlayarak okumaya teşvik edilmiştir. Kur'ansız Müslüman ve İslam âleminin olamayacağını O'ndan istifadenin, ancak onu anlayarak okuyup, öğrendiğini yaşamakla mümkün olabileceğini, yine Kur'an vasıtası ile anlatılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada müellif Kur'an'ı anlama ve yaşama düşüncesi olmadan sırf sevap kazanmak ve onu da ölümlere göndermenin, ücret mukabili okuyup sevabını satmanın; böylece Kur'an'ı bir ölümler kitabı haline getirmenin doğru olmadığını vurgulamıştır. Hayata müdahil olmayan Kur'an tilavetinin Müslümanlara rehber olmayacağını İslam'ın temel kaynakları vasıtasıyla açıklamaya çalışmıştır. Hem halk tarafından hem de ilim ehli tarafından istifade edilecek güzel ve faydalı bilgiler içeren kapsamlı bir eser meydana getirmiştir diyebiliriz.

2013 yılında vefat eden Mehmet Zeki Duman hocamıza Allah'tan rahmet diliyoruz.